

Penyertaan komuniti dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana di Kampung Mesilou Kundasang, Sabah

Raihan Anas, Rosazman Hussin, Teuku Afrizal

Unit Penyelidikan Etnografi dan Pembangunan, Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, Sabah

Correspondence: Raihan Anas (email: raianasums@gmail.com)

Abstrak

Kajian ini memfokus kepada penyertaan ahli komuniti setempat dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana gempa bumi di Kampung Mesilou yang terletak di pinggir Gunung Kinabalu, Kundasang, Sabah. Program pelancongan berasaskan komuniti (CBT) menawarkan pelbagai faedah kepada komuniti terutamanya pulangan pendapatan sampingan. Kejadian gempa bumi yang berlaku pada Jun 2015 di kawasan tersebut sekaligus memberi impak negatif kepada Kampung Mesilou yang merupakan salah satu kawasan utama bagi aktiviti pelancongan di Kundasang, Sabah. Oleh itu, kajian dilakukan untuk meninjau tahap penyertaan komuniti setempat dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana gempa bumi yang dilaksanakan oleh ahli komuniti. Pendekatan kualitatif diaplikasikan melalui kaedah temu bual mendalam ke atas tujuh orang informan dan kaedah pemerhatian turut dilaksanakan. Hasil kajian mendapati bahawa komuniti di Kampung Mesilou telah terlibat secara langsung dan aktif dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana gempa bumi. Program ini menjadi suatu mekanisme penting untuk meningkatkan semula pendapatan sampingan komuniti setempat. Selain itu, program ini menjadi suatu idea komuniti untuk membangunkan semula produk pelancongan yang telah musnah akibat bencana gempa bumi. Program pemulihan pelancongan ini juga menawarkan semula perkhidmatan pelancongan yang baik kepada para pelancong secara lestari. Hasil kajian turut mendapati kurangnya penyertaan pemegang taruh dalam membantu program pemulihan pelancongan pasca bencana di Kampung Mesilou. Oleh itu, kerjasama antara ahli komuniti dan pemegang taruh secara berstrategi serta bersepadu dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana gempa bumi perlu dilaksanakan secara lestari untuk mempercepatkan pemulihan kawasan dan menghidupkan semula aktiviti pelancongan berasaskan komuniti yang lestari.

Kata kunci: bencana gempa bumi, pasca bencana, pelancongan lestari, pemulihan pelancongan, penyertaan komuniti, program pemulihan

Community participation in the tourism recovery programme post earthquake disaster in Mesilou Village of Kundasang, Sabah

Abstract

This study focuses on local community participation in the tourism recovery programme of post-earthquake disaster in Mesilou Village Kundasang Sabah. Mesilou Village is located nearby Mount Kinabalu. Community-Based Tourism (CBT) in this village offer many benefit to the local community particularly in term of monthly side income. However, in June 2015, the earthquake disaster has given negative impact on tourist activities in Mesilou Village. Therefore the main objective of this research is to examine local community participation in the tourism recovery programme post-earthquake disaster in Mesilou Village. The data collection methods in this study were based on qualitative approach. In-depth interview method was applied to seven main informants. At the same time, the field observation data collection method is also applied. The finding of this study indicates that local community in Mesilou Village directly involved and they are active in tourism recovery programme post earthquake disaster. This programme is the main mechanism to recover and increase the monthly income of the participant. On the other hand, this program has given a new idea to the participant to rebuild new tourism product instead of the previous products. This tourism recovery programme is also offering previous tourist services that have been stopped because of the earthquake disaster.

Keywords: community participation, earthquake disaster, post-disaster, recovery programme, sustainable tourism, tourism rehabilitation

Pengenalan

Industri pelancongan merupakan industri yang sangat penting kepada pembangunan sesebuah negara. Hal ini demikian kerana industri pelancongan berpotensi untuk mencetuskan lebih banyak manfaat kepada komuniti dari aspek sosio ekonomi mereka (Kunjuraman, 2013). Selain itu, sektor pelancongan bertindak sebagai pemangkin kepada pertumbuhan ekonomi negara, dan menjadi pelengkap kepada pembangunan sektor ekonomi negara yang lain, serta dapat membantu memperkukuhkan imbalan pembayaran negara (Tisdell, 1987). Ini kerana pelancongan merupakan salah satu kaedah untuk meningkatkan tahap sosioekonomi dan membantu komuniti untuk mencapai kemajuan taraf hidup sekaligus memberi manfaat kepada ahli komuniti itu sendiri. (Hussin, 2008). Hal ini sesuai dengan Buhalis (2003) yang menyatakan bahawa penyertaan komuniti dalam aktiviti pelancongan dapat membantu untuk meningkatkan lagi taraf ekonomi, sosial dan budaya sesebuah komuniti. Perubahan ini dapat dilihat daripada segi peluang pekerjaan yang ditawarkan, peningkatan ilmu pengetahuan dan pengalaman, menghargai budaya warisan dan nilai yang dipegang oleh ahli komuniti tempatan (Hussin, 2014).

Dalam bidang pelancongan, produk yang pelbagai adalah penting untuk menarik pelancong ke sesebuah destinasi antaranya adalah keindahan alam semula jadi dan keunikan sesebuah budaya. Kekuatan, keunikan dan kelainan sesuatu lokasi mampu menarik pelancong luar dan dalam negara untuk berkunjung. Sabah menjadi tumpuan pelancongan antarabangsa dan tempatan disebabkan oleh keistimewaan persekitaran semulajadi dan keunikan serta tarikan tersendiri antaranya Gunung Kinabalu. Gunung Kinabalu merupakan ikon utama tarikan pelancong di Sabah yang mempunyai ketinggian 4,095 meter. Gunung ini diiktiraf

sebagai gunung kelima tertinggi di Asia serta tapak warisan dunia oleh UNESCO pada Disember tahun 2000 dalam kategori warisan semula jadi (KEPKAS, 2015)

Namun, bencana gempa bumi yang melanda bumi Sabah iaitu berukuran 5.9 skala richter yang terjadi di Ranau, Sabah merupakan antara bencana gempa bumi yang terbesar dan paling kuat pernah berlaku di Malaysia dalam tempoh 39 tahun sejak 1976. Gegeran pertama yang berlaku adalah pada tahun 1966 dengan kekuatan 5.3 skala richter dan kemudiannya pada tahun 1991 dengan kekuatan 5.1 skala richter. Gegeran berikutnya adalah pada Mac 2005. Secara tidak langsung, kejadian gempa bumi yang terjadi menyebabkan sektor pelancongan di Sabah terutama di Kundasang telah terjejas. Sehubungan dengan itu, objektif utama kajian ini adalah untuk meninjau tahap penyertaan komuniti setempat dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana gempa bumi 2015 di Kundasang Sabah. Ini kerana tanpa semangat yang tinggi untuk bangun daripada kemusnahan akibat gempa bumi aktiviti pelancongan berasaskan komuniti di Kampung Mesilou tidak akan berjaya dipulihkan dengan segera.

Kajian literatur

Perbincangan sorotan literatur dalam penulisan ini merangkumi perspektif teori khususnya Tipologi Penyertaan oleh Pretty (1995) dan penjelasan tentang konsep-konsep utama dalam kajian ini seperti berikut:

Tipologi Penyertaan Pretty (1995)

Pretty (1995) telah membangunkan tipologi tentang penyertaan komuniti dalam pelancongan. Beliau membahagikan tahap penyertaan komuniti tempatan kepada tujuh kategori seperti berikut:

- (i) Penyertaan manipulasi iaitu ahli komuniti menjadi wakil kepada pihak pentadbiran tetapi mereka tidak di undi dan tidak mempunyai kuasa dalam membuat perancangan dan keputusan.
- (ii) Penyertaan pasif iaitu ahli komuniti hanya turut serta dalam pemberitahuan tentang perkara yang berlaku dan telah berlaku. Ia merupakan pengumuman daripada pihak pentadbir tanpa melibatkan maklum balas daripada komuniti setempat. Pada kebiasaannya, maklumat tersebut dikongsi antara profesional yang terlibat dalam projek berkenaan yang selalunya adalah orang luar.
- (iii) Penyertaan secara perundingan iaitu pengkaji luar yang menentukan masalah dan alternatif penyelesaian, mendapat pandangan serta memperkenalkan beberapa penyesuaian terhadap maklum balas komuniti. Bagaimanapun, proses perundingan tidak memberi hak kepada komuniti untuk mempengaruhi pembuat keputusan. Pakar pembangunan yang turut serta dalam membuat keputusan tidak diwajibkan mengambil kira pandangan komuniti semasa membuat keputusan.
- (iv) Penyertaan insentif iaitu komuniti didoorgong oleh insentif yang bakal diterima oleh mereka. Contohnya tenaga buruh diberi balasan berupa makanan, kewangan atau insentif berbentuk material yang lain. Penyertaan akan tamat sekiranya insentif tersebut tidak diteruskan.
- (v) Penyertaan fungsian iaitu komuniti turut serta melalui pembentukan satu perkumpulan untuk memenuhi objektif yang berkaitan dengan penjimatan kos dalam projek yang akan dilaksanakan. Keputusan penting selalunya telah dibuat oleh agensi luar sebelum melibatkan komuniti tempatan.

- (vi) Penyertaan interaktif iaitu dilihat sebagai penyertaan hak. Komuniti turut serta dalam mengekalkan struktur dan praktis projek pembangunan kerana mereka mengambil bahagian dalam membuat keputusan dan mempunyai hak dalam menentukan kegunaan sumber.
- (vii) Penyertaan mandiri iaitu komuniti turut serta dalam projek pembangunan melalui insentif masing-masing tanpa penyertaan institusi luaran. Komuniti berupaya untuk membina rangkaian dan kenalan dengan institusi luaran untuk mendapatkan nasihat tentang kegunaan sumber dan teknikal yang diperlukan tanpa hilang kawalan penggunaan sumber kepada orang luar.

Ketujuh-tujuh peringkat dalam Tipologi Pretty (1995), menerangkan hubungan kuasa antara komuniti setempat dan pihak luar dalam proses membuat keputusan. Selain itu, wujud penyertaan yang berbeza akibat daripada hubungan kuasa yang wujud dalam program pelancongan. Justeru, jelaslah bahawa program pelancongan yang dilaksanakan di sesuatu kawasan bergantung kepada penyertaan komuniti setempat kerana tanpa penyertaan komuniti, program pelancongan yang dijalankan tidak dapat dilaksanakan.

Dalam konteks kajian ini, walaupun Tipologi Pretty (1995) adalah tipologi yang bukan berlaku selepas bencana, namun tipologi ini adalah relevan untuk digunakan sebagai indikator penyertaan komuniti dalam program pemulihan pelancongan bencana. Ini kerana tahap penyertaan komuniti yang dibangunkan oleh Pretty adalah sesuai untuk melihat tahap penyertaan dalam program pemulihan pelancongan selepas bencana.

Jadual 1. Tahap penyertaan komuniti oleh Pretty (1995)

Tipologi	Ciri-ciri
Penyertaan manipulatif	Penglibatan komuniti dalam jenis ini adalah yang bersifat lakonan. Individu yang mewakili komuniti dimeja rundingan tidak dipilih secara rasmi dan tidak berkuasa untuk membuat sebarang keputusan.
Penyertaan pasif	Hubungan antara pengarah projek dan ahli komuniti adalah sehalu. Pengarah projek tidak mengambil kira respon ahli komuniti. Ahli komuniti terlibat kerana diberi soal jawab atau menjawab soal selidik yang diberikan. Namun agen luar yang mendefinisikan masalah. Keadaan ini menyebabkan pembuatan keputusan dilakukan oleh orang di luar komuniti.
Penyertaan melalui perundingan	Penglibatan berdasarkan kepada perundingan. Pihak luar mengenal pasti permasalahan dan mengumpul maklumat serta membuat analisis. Proses ini tidak menyumbang kepada membuat keputusan serta tidak merujuk kepada pandangan orang ramai
Penyertaan untuk dapat intensif	Komuniti menyumbang tenaga buruh kerana tidak mendapat wang tunai atau bahan lain misalnya petani mungkin terlibat dengan kerja harian tetapi tidak terlibat dalam membuat keputusan. Tetapi masih dianggap sebagai penglibatan, dan penglibatan berakhir apabila insentif berakhir.
Penyertaan secara kongsi	Dilihat oleh agensi luar untuk capai atau laksana projek seperti mengurangkan kos pembangunan. Komuniti terlibat tetapi tidak sepenuhnya. Keputusan akhir telah ditentukan oleh agen pembangunan luar.
Penyertaan secara interaktif	Komuniti terlibat dalam kerjasama dengan agen pembangunan dan perancangan. Tindakan pembangunan mengukuhkan institusi tempatan dan penglibatan komuniti bukan sahaja untuk capai matlamat projek tetapi juga melibatkan proses pembelajaran dan pelbagai perspektif. Keputusan pembangunan diperingkat tempatan dikuasai oleh komuniti misalnya komuniti menentukan sumber untuk digunakan dan dikekalkan.
Penyertaan mandiri	Komuniti terlibat melalui inisiatif sendiri dengan bebas. Mereka membina hubungan atau konteks dengan institusi luar bagi memperoleh sumber dan nasihat teknikal yang diperlukan.

Sumber: Disesuaikan daripada Mowforth & Munt (1998)

Definisi konsep

Penyertaan komuniti

Penyertaan melibatkan sesuatu tahap aktiviti dan sumbangan-sumbangan individu kepada komuniti mereka. Penglibatan secara sukarela di dalam aktiviti yang diadakan menunjukkan tahap kebanggaan serta komitmen terhadap komuniti yang terbabit. Setiap anggota komuniti mempunyai tanggungjawab sosial untuk menyumbang kepada komuniti terutamanya melalui penglibatan di dalam aktiviti yang diadakan. Ahli komuniti yang sering terlibat secara langsung dengan komunitinya berasa lebih dihargai dan akan lebih komited kepada komuniti terbabit (Scott et al., 2008). Kejayaan penyertaan berasaskan komuniti memerlukan penyertaan komuniti secara langsung dan merupakan proses di mana masyarakat bekerjasama dengan penggerak pembangunan dan melibatkan diri dalam usaha pembangunan yang akhirnya akan memberi kesan terhadap peningkatan taraf hidup mereka sendiri. Tosun (2000), menyatakan bahawa penyertaan hendaklah sebagai satu bentuk tindakan sukarela melalui individu mengambil peluang dan memikul tanggungjawab kemasyarakatan. Getz (1983), turut menyatakan bahawa sokongan yang padu dan kuat daripada penduduk tempatan dapat menggalakkan lagi pembangunan pelancongan.

Selain itu, penyertaan bermaksud menceburkan diri dan memberikan sokongan dalam menentukan arah atau tujuan aktiviti. Menurut Santoso dan Iskandar (1991) penyertaan merupakan satu bentuk interaksi sosial, iaitu pihak yang terlibat dalam satu aktiviti secara bersama dan bekerjasama dengan orang lain untuk memainkan peranan secara aktif dalam mencipta merancang dan melaksanakan aktiviti. Menurut Mangal (1999), tujuan penyertaan adalah untuk meningkatkan kapasiti dan kepakaran serta menimba pengetahuan dan pengalaman dalam rangka untuk memainkan peranan secara meluas.

Program pemulihan bencana dan pelancongan

Pemulihan adalah memulihkan semula aset fizikal yang telah terjejas dan menyediakan perkhidmatan kebajikan kepada mangsa yang terlibat dalam kejadian bencana. Ia melibatkan usaha dan proses yang diselaraskan untuk membawa pembangunan semula komuniti berikutan berlakunya bencana. Bentuk pemulihan adalah seperti memulihkan semula aktiviti yang kebiasaannya dilakukan sebelum bencana, dan membina semula infrastruktur dengan lebih baik dan kukuh. Pemulihan bencana bermula dengan menstabilkan kejadian dan berakhir apabila komuniti telah ditubuhkan semula merangkumi aspek sosial, ekonomi dan politik serta melakukan aktiviti rutin seperti biasa. Terdapat beberapa jenis pemulihan dalam bencana. Antara jenis pemulihan adalah seperti pemulihan sosial yang dilakukan akibat daripada kerosakan infrastruktur seperti rumah, sekolah, tempat beribadah (masjid, kuil, gereja). Pemulihan infrastruktur ini biasanya memerlukan bantuan daripada pelbagai pihak. Pemulihan infrastruktur ini juga dilakukan dalam skala yang besar melibatkan komuniti yang telah terjejas akibat daripada bencana (Kettl, 2008). Dalam konteks kajian ini pemulihan sosial turut dilakukan dengan memulihkan beberapa infrastruktur yang terjejas teruk seperti masjid, rumah-rumah komuniti, jambatan dan lain-lain.

Selain itu, pemulihan ekonomi selepas bencana juga perlu dilakukan. Dalam konteks pemulihan ekonomi, perniagaan runcit atau perniagaan secara besar-besaran seperti industri pelancongan telah menerima kesan yang besar berikutan bencana yang berlaku (Zhang et al., 2009). Pemulihan ekonomi dilakukan kerana aktiviti perniagaan seperti aktiviti pelancongan telah mengalami kerugian yang besar (Kroll et al., 1990; Webb et al., 2000). Dalam konteks pelancongan pula, pemulihan aktiviti pelancongan memberi pendapatan semula kepada komuniti yang menjalankan pelancongan. Apabila aktiviti perniagaan seperti pelancongan

yang dijalankan oleh komuniti terhenti, maka pergerakan komuniti menjadi terbatas. Sebaliknya, apabila aktiviti dijalankan dan dipulihkan semula, komuniti menerima manfaat dan keadaan kembali normal seperti sebelum bencana berlaku. Secara umumnya, pemulihan dalam aktiviti pelancongan juga boleh menjadi pelengkap untuk mengekalkan pekerjaan, kecergasan dan kesejahteraan ekonomi. Secara tidak langsung, dengan aktiviti pemulihan sosial dan ini dapat memastikan perniagaan dan tenaga kerja berjalan seperti biasa dan aktiviti dapat dipulihkan sepenuhnya (Paton & Johnston, 2015).

Metod dan kawasan kajian

Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan kaedah kualitatif untuk menerangkan dengan lebih jelas dalam usaha menjawab permasalahan kajian ini. Kaedah utama dalam kajian ini adalah temu bual secara mendalam dan pemerhatian turut serta. Seramai tujuh orang informan utama telah ditemu bual secara mendalam. Kaedah ini sangat sesuai untuk diaplikasikan dalam kajian ini memandangkan pengkaji memerlukan lebih maklumat daripada informan yang berpengalaman tentang kajian ini menurut perspektif mereka. Matlamat utama temu bual dilakukan adalah untuk mendapatkan maklumat khusus (Othman, 2009) agar data yang dikutip lebih terarah sifatnya (Rasid & Raman, 2012) dan fenomena yang dikaji dapat difahami sepenuhnya (Merriam, 2009). Oleh itu, temu bual secara mendalam dilakukan kepada informan yang terlibat dan merupakan penggerak dalam program pemulihan pelancongan di Kampung Mesilou.

Pengkaji memperolehi data kualitatif daripada maklumat perbualan dengan informan serta hasil pemerhatian terhadap bahasa badan, tingkah laku dan interaksi sosial dalam kehidupan harian informan di lapangan. Perkataan, frasa, ayat, perbualan dan foto yang diambil di lapangan dicatat secara sistematik dalam buku nota kerja lapangan. Hasil daripada pemerhatian yang direkodkan dan maklumat temu bual yang dikumpulkan, pengkaji menyusun dan menganalisis maklumat untuk dipersembahkan sebagai transkrip. Transkrip perbualan ini diteliti dan difahami secara tema dan subtema dalam usaha mengenalpasti dan memahami pola-pola, persamaan atau perbezaan maklumat kajian ini.

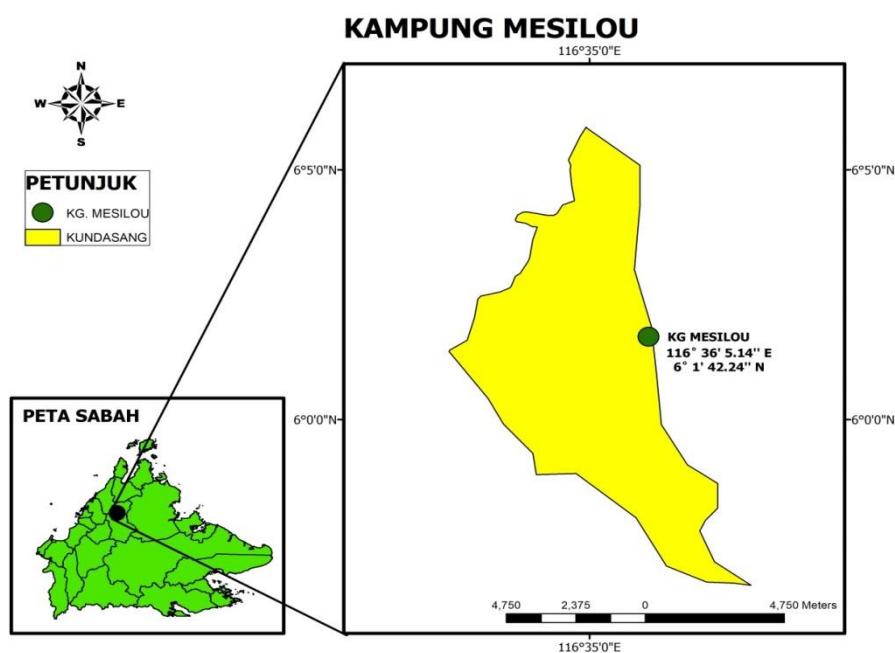
Daerah Ranau yang terletak di bahagian tengah negeri Sabah (Ramzah & Buang, 2008) merupakan kawasan yang paling besar menerima impak gegaran gempa bumi. Manakala Kundasang adalah salah satu mukim yang terdapat di daerah Ranau dan merupakan salah satu yang menjadi tempat tumpuan pengunjung ke Sabah. Kampung yang terletak di pinggir Gunung Kinabalu dijadikan sebagai lokasi kajian (Rajah 1).

Sumber: Jabatan Tanah dan Ukur Negeri Sabah, 2017.

Rajah 1. Lokasi Daerah Ranau, Sabah

Mesilou merupakan salah satu kampung yang terdapat di Kundasang. Kampung Mesilou ini terletak di bahagian paling tinggi dan dikenali sebagai “*The highest and coolest village in Malaysia*”. Pemilihan Kampung Mesilou ini sebagai lokasi kajian adalah disebabkan dua faktor utama. Faktor pertama adalah kerana Kampung Mesilou merupakan kampung yang terjejas teruk akibat bencana gempa bumi kerana kedudukan Kampung Mesilou adalah berhampiran dengan Gunung Kinabalu. Faktor kedua ialah disebabkan Kampung Mesilou merupakan salah satu kampung yang mempunyai produk pelancongan seperti homestay dan produk pelancongan yang berasaskan sumber alam semula jadi seperti sungai dan laluan trail ke ladang komuniti (Rajah 2).

Sumber: Unit Cergis Universiti Malaysia Sabah, 2017.

Rajah 2. Kedudukan Kampung Mesilou di Kundasang, Sabah

Hasil kajian dan perbincangan

Hasil kajian mendapati bahawa penyertaan komuniti dalam program pelancongan sebelum bencana gempa bumi berlaku adalah pada tahap penyertaan fungsi (Jadual 1) komuniti turut serta untuk memenuhi matlamat iaitu untuk menubuhkan persatuan homestay di Kampung Mesilou. Ia dikenali sebagai “atamis homestay”. Selepas tertubuhnya persatuan tersebut, pelbagai produk pelancongan turut diperkenalkan antaranya ialah lawatan ke ladang, masakan tradisi masyarakat dusun, persembahan kebudayaan, tagal ikan, dan juga aktiviti sungai. Namun begitu bencana gempa bumi yang melanda telah memusnahkan beberapa produk pelancongan di Kampung Mesilou. Oleh itu, ahli komuniti perlu berkerjasama untuk membangun semula produk pelancongan kerana ianya merupakan pendapatan sampingan ahli komuniti di Kampung Mesilou. Justeru itu, pelbagai inisiatif dan program telah dibincangkan oleh ahli komuniti untuk dibangunkan agar program dan produk pelancongan dapat dipulihkan dengan segera.

Dalam konteks penyertaan komuniti dalam program pemulihan pelancongan pasca bencana di Kampung Mesilou, penyertaan komuniti berada pada tahap ke enam iaitu penyertaan secara interaktif. Ahli komuniti terlibat sebagai penggerak utama dan terdapat perancangan yang sistematik serta melibatkan pelbagai proses kepelbagaian persepektif dan komuniti mempunyai kepentingan sendiri untuk mencapai matlamat tersebut (Jadual 1). Ahli komuniti memainkan peranan utama dalam usaha mengenal pasti serta memulihkan produk pelancongan. Ahli jawatan kuasa (AJK) dilantik dalam kalangan komuniti hasil daripada mesyuarat yang dihadiri oleh semua ketua isi rumah. Keputusan dilakukan oleh ahli komuniti misalnya menentukan sumber alam semulajadi untuk digunakan dan dikekalkan sebagai produk pelancongan program pemulihan seperti Larian Mesilouthon dan Maragang Hill diperkenalkan dan ini merupakan cetusan idea komuniti sebagai salah satu program pemulihan pelancongan. Beberapa produk pelancongan juga sedang dalam proses pelaksanaan seperti *Mesilou Cat Village* dan *Rabbit Village* (dalam pelaksanaan) sebagai alternatif produk pelancongan baru di Mesilou (Jadual 2).

Jadual 2. Program dan produk pelancongan sebelum dan selepas bencana di Kampung Mesilou

Sebelum bencana	Selepas bencana
Program penginapan : <ul style="list-style-type: none"> • Homestay • <i>Lodge</i> • B&b 	Program penginapan <ul style="list-style-type: none"> • Homestay • <i>Lodge</i> • B&b
Pakej pelancongan : <ul style="list-style-type: none"> • Lawatan ke ladang • Persembahan kebudayaan • Masakan tradisi 	Pakej pelancongan: <ul style="list-style-type: none"> • Persembahan kebudayaan • Masakan tradisi
Produk pelancongan: <ul style="list-style-type: none"> • Tagal ikan (menangkap ikan tanpa menggunakan mata kail) • Aktiviti sungai • Melawat kebun dan ladang buah ahli komuniti kampung Mesilou 	Produk pelancongan <ul style="list-style-type: none"> • Larian mesilouthon • <i>Maragang hill</i> (hiking bukit) • <i>Mesilou cat village</i>

Berdasarkan hasil kajian, kejayaan kepada penyertaan komuniti dalam program pemulihan pelancongan adalah disebabkan oleh usaha yang giat dijalankan oleh ahli komuniti untuk mencapai matlamat iaitu untuk memulihkan pelancongan yang akan mendapat manfaat

kepada ahli komuniti itu sendiri akhirnya. Selain itu, penyertaan komuniti secara menyeluruh bukan sahaja menjimatkan masa dalam aktiviti pemulihan bahkan boleh mencetuskan idea secara bersama untuk membangunkan lagi produk pelancongan baharu yang diperkenalkan seperti pelancongan hiking bukit. Ia menjadi antara daya tarikan utama baharu pelancongan di Kampung Mesilou.

Dalam konteks ini, walaupun komuniti tidak mendapat bantuan daripada pihak tertentu, ini menunjukkan bahawa komuniti di Kampung Mesilou adalah satu komuniti yang boleh dikelaskan sebagai komuniti yang mandiri. Hal ini merupakan salah satu kejayaan dan sumbangan kepada komuniti itu sendiri untuk membangun selepas berlaku bencana gempa bumi. Ini disokong dengan temu bual yang telah dijalankan bersama Biro Pelancongan Kampung Mesilou dan Ketua Kampung Mesilou:

Biro Pelancongan Kampung Mesilou:

“...Sememangnya program pemulihan pelancongan ini adalah berjaya, kejayaan ini adalah disebabkan oleh kerjasama dan usaha komuniti kampung ini secara bersama. Keinginan dan kesatuan yang kuat sesama ahli komuniti menjadi faktor utama pemulihan pelancongan ini dilaksanakan. Tambahan lagi, kita tidak mahu produk pelancongan kita ini tidak berjalan kerana kebanyakan kami di sini terlibat dalam pelancongan. Pelancong juga sudah kenal Mesilou dan kita kena berusaha untuk mengekalkan Kampung Mesilou sebagai salah satu kampung yang mempunyai produk pelancongan di Sabah”.

Ketua Kampung Mesilou:

“...Saya mendapati bahawa kerjasama yang kuat dalam kalangan ahli komuniti telah menjayakan program pemulihan ini. Ditambah lagi dengan penyertaan daripada semua ahli komuniti di sini yang memang mahu melakukan pemulihan. Ini juga adalah disebabkan kita sudah menerima banyak manfaat sebelum berlaku bencana dan kita tidak mahu kampung ini “tenggelam” akibat gempa bumi ini. Oleh itu kita semua sepakat untuk melaksanakan pemulihan dan mewujudkan beberapa lagi produk pelancongan baru sebagai salah satu cara untuk menarik perhatian pelancong untuk datang lagi ke sini”.

Jawatan kuasa Kemajuan Kampung Kampung Mesilou:

“...Saya lihat kerjasama yang diberikan oleh semua orang di kampung ini merupakan faktor kejayaan program pemulihan pelancongan di Kampung Mesilou ini berjaya. Perbincangan demi perbincangan telah dilakukan secara bersama-sama dan inilah hasilnya iaitu kejayaan membangun semula dan memperkenalkan produk pelancongan baru di kampung ini. Matlamat utama kami itu adalah untuk menarik semula pengunjung untuk datang berkunjung di kampung ini”.

Selain itu, berdasarkan pemerhatian pengkaji di kawasan kajian mendapati bahawa penyertaan komuniti di Kampung Mesilou adalah berjaya disebabkan oleh beberapa faktor. Faktor pertama adalah disebabkan oleh kesepaduan yang kuat antara ahli komuniti untuk membangun semula produk pelancongan di Kampung Mesilou selepas bencana. Dalam konteks ini, pengkaji mendapati bahawa kerjasama dan komitmen serta kepercayaan dalam kalangan ahli komuniti yang begitu kuat akhirnya menjadikan program pemulihan pelancongan ini dapat dilakukan dengan jayanya. Selain itu, rasa kepunyaan atau *sense of belonging* yang tinggi dalam kalangan ahli komuniti juga merupakan faktor kejayaan

program pemulihan pelancongan ini. Ini kerana rasa kepunyaan atau tanggungjawab yang ditunjukkan oleh ahli komuniti adalah sangat jelas. Berdasarkan pemerhatian yang dilakukan oleh pengkaji mendapati bahawa setiap ahli komuniti yang tinggal dan menjalankan perniagaan berasaskan pelancongan menunjukkan sikap bertanggungjawab yang tinggi dengan menyertai program pemulihan yang dianjurkan.

Di samping itu, ahli komuniti telah turut serta dalam menyumbangkan tenaga dan masa dalam usaha memulihkan produk pelancongan yang sedia ada di Kampung Mesilou. Berdasarkan pemerhatian, kebanyakan ahli komuniti telah membantu daripada segi persiapan tempat dan aktiviti pemulihan pelancongan yang dilaksanakan. Hasil pemerhatian turut mendapati bahawa kepimpinan yang cekap daripada Ketua Kampung dan JKK serta pelbagai biro di bawah pengurusan Kampung Mesilou juga merupakan faktor kejayaan program pemulihan pelancongan ini. Kepimpinan yang ditunjukkan serta komuniti yang bergerak secara saling menyokong dalam setiap pelaksanaan program pemulihan pelancongan seperti perbincangan dan keputusan yang diambil secara kolektif dalam usaha mempercepatkan dan memulihkan produk pelancongan juga adalah sangat jelas.

Kesimpulan

Pelaksanaan program pemulihan pelancongan di Kampung Mesilou telah dilaksanakan dengan jayanya dan memberi kesan yang positif kepada komuniti di Kampung Mesilou. Pada dasarnya, kejayaan tersebut tidak terlepas daripada tingginya tahap penyertaan komuniti disebabkan wujudnya kesedaran kolektif. Kesedaran kolektif ini terhasil daripada terbangunnya modal sosial yang tinggi dalam kalangan ahli komuniti di Kampung Mesilou. Kewujudan modal sosial adalah melalui proses pemeraksanaan modal sosial melalui pemantapan unsur-unsur seperti rasa kepercayaan, rasa kepemilikan, solidariti sosial dan kepimpinan serta semangat kesalingan.

Dalam konteks kajian ini, kesemua unsur yang membangunkan modal sosial tersebut ditentukan berasaskan daripada kajian rintis yang bersifat akar umbi. Secara keseluruhan, pemeraksanaan modal sosial di Kampung Mesilou dilakukan oleh ahli komuniti secara bekerjasama serta saling menyokong dengan menjalankan pelbagai aktiviti kemasyarakatan dan keagamaan serta sukan yang melibatkan seluruh ahli komuniti. Selain pemeraksanaan secara individu yang dilakukan sendiri oleh ahli-ahli komuniti melalui hubungan sosial yang dibina atas rasa kepercayaan, semangat kesalingan dan solidariti sosial yang kental di samping atas rasa kepemilikan dan kepimpinan berasaskan nilai-nilai keagamaan, budaya tempatan serta norma-norma yang terbangun di situ. Perkara ini telah membentuk jaringan sosial yang menyeluruh dan kesepaduan sosial kukuh dalam kalangan ahli komuniti. Oleh itu, jelaslah bahawa dengan terbangunnya modal sosial yang tinggi di Kampung Mesilou secara tidak langsung telah meningkatkan tahap kesedaran dan penyertaan komuniti tempatan dalam melaksanakan program pemulihan pelancongan sehingga berjaya.

Rujukan

- Buhalis, D. (2003). *eTourism: Information technology for strategic tourism management*. London, Pearson Financial Times/Prentice Hall.
- Dambul, R., & Buang, A. (2008). Explaining the problem of tourism in Kundasang, Sabah: The strengths and limitations of the positivist perspective. *Geografia Malaysian Journal of Society and Space*, 4(1), 20-31.

- Fukuyama, F. (2000). *The great disruption: Human nature and the reconstitution of social order*. London, Profile Books.
- Getz, D. (1983). Capacity to absorb tourism: Concepts and implications for strategic planning. *Annals of Tourism Research*, 10, 239-263.
- Hussin, R. (2008). Ecotourism and community participation in the homestay programme of Sukau Village: Long-term or limited benefits? *Jurnal Sarjana*, 23, 72-86.
- Hussin, R., & Kunjuraman, V. (2014). Pelancongan mapan berasaskan komuniti (CBT) melalui program homestay di Sabah, Malaysia. *Geografia Malaysian Journal of Society and Space*, 10(3), 160-174.
- Jabatan Tanah dan Ukur Negeri Sabah (jtu) (2017). *Sabah division map*. Retrieved from <http://www.jtu.sabah.gov.my>
- Kunjuraman, V. (2013). *Kepuasan pelancong domestik terhadap program homestay di Kampung Mesilou, Kundasang Sabah*. Retrieved from Sekolah Sains Sosial, Kota Kinabalu, Universiti Malaysia Sabah.
- Kementerian Pelancongan Negeri Sabah. (2015). *Mt Kinabalu to top attraction*. Retrieved from <http://kepkas.sabah.gov.my/>
- Kettl, D.F. (2008). *The next government of the United States: Challenges for performance in the 21st Century*, IBM Center for the Business of Government, Washington, DC
- Kroll-Smith, J., & Couch, S. (1990). *The real disaster is above ground: A mine fire and social conflict*, Lexington, University of Kentucky Press.
- Mangal, S. (1999). *Participation and the public private interface in urban environmental management*. Laporan kerja untuk public private partnership for urban environment, United Nation for Development Program.
- Merriam, S.B (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Mathieson, A., & G, Wall. (1982). *Tourism: Economic, physical and social impacts*. London, Longman.
- Mowforth, M., & Munt, I. (1998). *Tourisme and sustainability: New tourisme in the third world*. London, Routledge.
- Mowforth, M., & Munt, I. (2009). *Tourisme and sustainability: Development globalisation and new tourism in the third world* (3rd Edition). London, Routledge.
- Othman Lebar. (2009). *Penyelidikan kualitatif: Pengenalan kepada teori dan metod*. Tanjung Malim, Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Paton, D., & Johnson, D. (2015). Community-led disaster risk management: A Maori response to Otautahi (Christchurch) earthquakes. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies, suppl. IRDR Conference Special Issue*, 19, 270-277.
- Pretty, J. (1995). A The many interpretations of participation. *In Focus*, 16, 4-5.
- Rasid Mail, & Raman Noordin. (2012). Penyelidikan peringkat sarjana pendekatan kualitatif sebagai alternatif. Kota Kinabalu, Penerbit Universiti Malaysia Sabah
- Santoso, J., & D, Iskandar. (1991). *Beberapa catatan tentang partisipasi*. Jakarta, Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Badan Pengembangan Pendidikan,
- Scott, N., Laws, E., & Prideaux, B. (2008). 'Tourism crises and marketing recovery strategies', *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 23(2), 1-13.
- Timothy, D. (1999). Participatory planning: A view of tourism in Indonesia. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 371-391.
- Tisdell, C.A. (1987). Tourism: The environment and profit. *Economic Analysis and Policy*, 17(1), 13-30.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633

- Webb, G.R., Tierney, K.J., & Dahlhamer, J.M. (2000). Business and disasters: Empirical patterns and unanswered questions. *Natural Hazards Review*, *1*, 83-90.
- Zhang, Y., Lindell, M.K., & Prater, C.S. (2009). Vulnerability of community businesses to environmental disasters. *Disasters*, *33*, 38-57.